

В результаті розв'язання поставлених завдань отримано такі результати:

- відібрані й систематизовані форми та методи контролю знань з біології з числа тих, котрі вже розроблені в дидактиці, наприклад, евристична бесіда;
- модифіковані форми та методи, отримані шляхом евристичної трансформації відомих форм і методів, наприклад, евристичний урок узагальнення та систематизації знань;
- розроблені нові форми та методи контролю знань учнів біології на засадах евристичного навчання, що мають особливий зміст і сенс, наприклад, евристичне змагання чи евристична підсумкова конференція.

Найбільш вдалою, на нашу думку, була розробка та впровадження евристичних завдань трьох типів: когнітивних, креативних, оргдіяльнісних.

У процесі розробки завдань ми дотримувались певних вимог, а саме:

- завдання повинні відноситись до конкретного базового питання, теми чи об'єктів вивчення, позначених у навчальній програмі,
- завдання не повинні мати заздалегідь відомого для вчителя рішення,
- формулювання завдання повинно бути цікавим або незвичайним як для учнів, так і для автора – учителя.

Завдання когнітивного типу передбачають розв'язання наукової проблеми, наприклад запропонуйте власну версію походження вірусів; дослідження об'єкту, наприклад: за мікрофотографіями порівняти рослину та бактеріальну клітину; доказ, знаходження загального в різному, «відновлення історії».

Завдання креативного типу включають задачі, які потрібно розв'язати по-своєму, придумати та зобразити образ біологічного об'єкту, створити опорні сигнали, опорні схеми, виготовити аплікаційну модель, презентацію, відеофільм, фотогалерею.

Завдання оргдіяльнісного типу спрямовані на розробку планів опису, дослідження, відповіді на запитання; складання завдань та задач, виступи та написання рефератів

При розробці всіх типів завдань нами були визначені критерії оцінювання його виконання. Наприклад, якщо завдання припускає відшукання закономірності, то критеріями оцінки можуть бути: кількість виявлених учнем взаємозалежних елементів, оригінальність виявлених зв'язків між ними, відображення цих зв'язків у описі. Крім того, завжди є універсальні критерії оцінки творчої роботи: світоглядна глибина, самобутність, багатоваріантність підходів, відповідність умові завдання, оригінальність форми представлення результату тощо.

В процесі дослідження ми виявили, що щоб організувати евристичну діяльність учнів, одного формулювання завдання може бути недостатньо. При відсутності навичок самоорганізації продуктивної діяльності у учнів можуть виникнути ускладнення в одержанні якісного освітнього продукту. У цьому випадку допомагають алгоритмічні розпорядження та рекомендації, які задають учням етапи або напрями їхньої евристичної діяльності (але не її зміст!).

Таким чином, проведене дослідження дозволило сформулювати попередні висновки. Розвиток творчої особистості, формування життєвих і соціальних компетенцій передбачає здійснення вчителем оптимального вибору форм та методів контролю знань учнів, що мають відносну самостійність і впливають на стосунки, що виникають у процесі навчання між учителем та учнями і між самими учнями. Учитель має практикувати різні форми контролю знань: групові, фронтальні, індивідуальні, які мають здійснюватись в умовах колективної діяльності. Добираючи методи контролю варто віддавати перевагу евристичним, які забезпечують реалізацію цілей біологічної освіти. Якісне здійснення контролю знань з використання методів евристичної дидактики потребує використання натуральних об'єктів, технічних засобів навчання, таблиць, ілюстрацій підручників, моделей.

Література

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології/ І.М.Дичківська .- К.: Академвидав, 2004. – 351 с.
2. Сучасні форми та методи навчання біології./ Упоряд. К.М.Задорожний. – Х.:Вид група «Основа»: 2010.- 146 с. (Б-ка журн. «Біологія»: Вип. 7 (91)).

ПРОБЛЕМА ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Кобернік С. Г.

Київ, Україна

Географія як шкільний предмет має потужний потенціал для розширення світогляду, формує у молоді комплексне уявлення про Землю, як планету людей, виховує патріотизм і любов до рідного

краю, Батьківщини, вчить орієнтуватися в складних суспільних процесах, що динамічно розвиваються й мають тенденцію до постійних змін. Провідною метою географічної освіти є всебічний розвиток особистості учня з урахуванням його природних задатків, здібностей, інтересів та потреб через формування географічної культури як основи світосприйняття та діяльності [3, 84-85].

Згідно нової редакції Державного стандарту базової середньої освіти уточнено ключові компетенції географічної освіти, внесено корективи до змістових ліній, посилено практичну спрямованість географічних знань, умінь і навичок, що здобувають школярі [2]. Внаслідок цього відбулось удосконалення початкових програм з географії для основної школи: конкретизовано переліки об'єктів необхідної для запам'ятовування учнями географічної номенклатури, оновлено практичні роботи, запропоновано завдання для проведення досліджень, значно розширено рубрику «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів» [4].

За чинними програмами географічна освіта в основній школі охоплює 6-9 класи і послідовно представлена такими обов'язковими для вивчення курсами: «Загальна географія» (6 клас), «Географія материків і океанів» (7 клас), «Фізична географія України» (8 клас), «Економічна і соціальна географія України» (9 клас).

Навчальні програми з географії є відображенням концептуальних ідей Державного стандарту й водночас визначають зміст географії у школі, її структуру, послідовність вивчення курсів, розділів і тем, систему необхідних знань, умінь, ставлень, цінностей, навичок, що мають бути сформовані у школярів у процесі вивчення географії, як навчального предмету.

У змісті навчальних програм з географії наведено перелік обов'язкових для виконання практичних робіт та досліджень, які заплановані в усіх курсах. Практичні роботи і дослідження є специфічними видами самостійної навчальної діяльності учнів, у процесі виконання яких у школярів закладаються і формуються необхідні географічні вміння і дослідницький навички, реалізується зв'язок теорії з практикою. Особливо важливими є роботи на місцевості, які дають змогу учням навчитися правильно здійснювати вимірювання, користуватися географічними приладами, складати описові характеристики різних об'єктів і процесів фізичної та соціально-економічної географії. Навчальні програми з географії передбачають також організацію і проведення екскурсій в природу та на виробництво.

З 2014/2015 навчального року поступово впроваджуються в шкільну практику нові програми з курсів географії для 6-9 класів [4]. Станом на сьогодні для 7-9 класів залишаються чинними й навчальні програми з географії 2005 року [5]. У нових програмах з географії для основної школи, впорядковано зміст «Пояснювальної записки», зокрема: на якісно новій основі складено перелік пріоритетних завдань географічної освіти в основній школі; надано відповідні рекомендації вчителям щодо оновленої структури і змісту навчальних програм; чітко визначено кількість практичних робіт в кожному курсі, які мають обов'язково перевірятись та оцінюватись учителем.

До позитивних змін у нових програмах з географії слід віднести: відновлення логічної послідовності у матеріалах змісту окремих розділів і тем; раціональніший розподіл годин на вивчення тем у межах курсів; осучаснення змісту курсів економічної і соціальної географії; оновлення змісту практичних робіт та впровадження досліджень; розроблення програм для поглибленого вивчення географії у 8-9 класах [1; 4].

У програмі для 6 класу відбулись такі позитивні зміни: вилучено складні та передчасні для розуміння учнями теми, зокрема: класифікація географічних карт, гіпотези про походження материків і океанів, теорії руху літосферних плит, циклони й антициклони, кліматичні пояси та області, які перенесено у зміст курсів географії 7-8 класів; вивчення тем розділу «Географічне пізнання Землі» побудовано не за історичною ознакою, як це було раніше, а за географічним принципом, що буде краще сприйматися учнями.

У зміст програми для 7 класу повернуто розділ «Загальні закономірності Землі», який було невинувато вилучено у редакції програми 2005 року, а також перенесено вивчення океанів після розгляду материків. На наш погляд, актуальним є внесення коректив у послідовність вивчення материків: після Африки, краще вивчати Південну Америку з метою закріплення загальних закономірностей природи та їх порівняння або вивчати Антарктиду не після Південної Америки, а після розгляду Австралії.

У курсах географії України, які вивчаються за чинними програмами у 8-9 класах потрібно: ґрунтовніше подати інформацію про внесок вітчизняних учених у дослідження природи, населення і господарства України; ліквідувати дублювання окремих тем; осучаснити зміст розділів «Господарство» і «Територіальний поділ України» у 9 класі, які містять застарілу інформацію й

нагадують історію розвитку господарства радянського періоду.

У зв'язку з активним запровадженням ідей профільної освіти у старшій школі цілком ймовірною є ситуація, коли вивчення обов'язкових курсів географії, як і більшості предметів освітньої галузі «Природознавство», буде завершено на рівні 9 класу. За таких умов потребує змін традиційна структура та зміст географічних курсів в основній школі. Це стосується переважно 8-9 класів, адже недоцільно порушувати й суттєво змінювати науково обґрунтовану логічну послідовність вивчення географії у 6-7 класах.

Шляхом тривалих обговорень та дискусій робочою групою МОН України з розвантаження навчальних програм з географії для основної школи [6] було ухвалено рішення, згідно якого створюються нові версії програм для 8-9 класів: у 8 класі буде комплексно розглядатись матеріал з фізичної географії та населення України, а у 9 класі – вивчатись новий курс «Україна і світове господарство». Слід зазначити, що зміст попередньої програми з географії у 9 класі мав назву «Соціально-економічна географія світу» запозичену з існуючого курсу 10 класу [4]. На чолі з автором розробники змісту програми нового курсу географії у 9 класі намагались уникнути цього дублювання й максимально врахувати вікові особливості школярів та сучасні тенденції розвитку світового господарства й економіки України.

Удосконалення навчальних програм з географії в основній школі позитивно позначиться на всіх складових навчально-методичного забезпечення географічної освіти. Тому досить перспективними є спроби розвантаження програм, їх осучаснення, стандартизація та адаптація до вікових особливостей учнів з метою підвищення інтересу до вивчення такого важливого й необхідного для життя і діяльності кожної людини предмету, яким є географія.

Зміни у змісті програм з географії для 6-9 класів мають бути обов'язково враховані у системі фахової географічної та методичної підготовки майбутнього вчителя географії.

Література

1. Географія (поглиблене вивчення). Навчальна програма для учнів 8-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Р.В. Гладковський, Н.І. Забуга, С.Г. Кобернік та ін. // Географія та економіка в сучасній школі, 2013, № 10. – С. 5-17.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Урядовий кур'єр, 2012. – № 19. – С. 9-16.
3. Кобернік С.Г. Науково-методичні засади географічної освіти в основній школі: монографія / С.Г. Кобернік. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 346 с.
4. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія. 6-9 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 64 с.
5. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія. Економіка: 6-11 класи / [Упорядкув.: Н.В. Бескова]. – К.: Перун, 2005, 2006. – С. 3-61.
6. Про розвантаження навчальних програм для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Наказ № 100 МОН України від 06.02.2015р. – Режим доступу: <<http://www.mon.gov.ua>> – Загол. з екрану. – Мова укр.

СТРУКТУРА ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ САМООСВІТОЮ ПЕДАГОГІВ У МЕЖАХ ПРОЕКТУ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУПРОВОДУ ВЧИТЕЛЯ-ПОЧАТКІВЦЯ

*Кобизська А.О.
Полтава, Україна
Танько Т.П.
Харків, Україна*

Самоосвіта вчителя є необхідною умовою професійного діяльності та зростання педагога. Здібність до самоосвіти не формується у педагога разом з отриманням диплому педагогічного ВНЗ. Ця здібність визначається психологічними і інтелектуальними показниками кожного окремого вчителя, але не в меншій степені ця здібність формується в процесі роботи з джерелами інформації, аналізу, самоаналізу, як моніторингу своєї діяльності, так і колег.

Інноваційні процеси, які відбуваються в сучасній школі, докорінно змінюють вимоги до підвищення професіоналізму вчителя. Проблема зростання майстерності педагога набуває нового звучання. У зв'язку з цим на одне з перших місць у діяльності керівника навчального закладу виходить цілеспрямоване управління процесом підвищення компетентності кожного вчителя і всього педагогічного колективу, бо саме високий фаховий рівень педагогів є однією з найважливіших умов забезпечення ефективного функціонування освітнього закладу [1].

На жаль, для багатьох вчителів, які вже працюють у школі, але не мають досить розвинених